

Door de Vallei van de Oude Kale kronkelt de Kale. Deze waterloop heeft het huidige uitzicht van het landschap bepaald. (foto: Ludo Goossens)

Steun de Kalevallei

Natuurpunt koopt hier percelen en bewaart zo een eeuwenoud landschap. Geniet ervan, te voet of met de fiets. Met jouw gift kunnen we het gebied verder ontwikkelen en beschermen.

Je krijgt een fiscaal attest voor elke gift van minstens 40 euro, waarmee je tot 30% van het bedrag kan terugkrijgen via je belastingen. Doe een gift op rekeningnummer BE56 2930 2120 7588 (BIC: GEBABEBB) van Natuurpunt Beheer, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, met vermelding van 'projectnr. 6617 Oude Kale'.

Lees meer op www.NPMeetjesland.be/stort-voor-meer-natuur.

De Kale, waterloop met een lang en kronkelig verhaal

We kennen de Vallei van de Oude Kale als een schitterend wandel- en fietsgebied. Alles ademt water: de brugjes over de kronkelende Kale, de stoere knotwilgen aan de oevers en de vochtige meersen die interessant zijn als hooiland. Het landschap is er nog niet rechtgetrokken en gladgestreken.

Terug in de tijd

Zo'n dertigduizend jaar geleden vloeiden de Schelde, Dender, Leie en de Kale-Durme bij mekaar, ten noorden van wat nu Gent is. Ze vormden van daar een brede riviermonding richting Noordzee. Over duizenden jaren veranderde de loop van elk van deze rivieren tot wat we nu kennen. Pas vanaf de 10de eeuw was er sprake van de huidige Westerschelde die via Antwerpen naar de Noordzee loopt.

Er is veel veranderd, maar tussen Merendree en Vinderhoute meandert de Kale nog in zijn oorspronkelijke bedding. Het is een streek waar water, beken en kanalen het landschap dat we nu kennen hebben geboetseerd.

Wat is het nu: Poeke, Kale of Durme?

Een beetje van allemaal! De Poekebeek ontsprong op het Plateau van Tielt en stroomde langs Ruiselede en Poeke naar Nevele. Merkwaardig is dat vanaf daar een andere naam, de (Neer)Kale, opduikt. Via Landegem en Merendree loopt deze naar Vinderhoute. Sommige plaatsnamen in Merendree verwijzen nog altijd naar de oorspronkelijke benaming: de wijknaam 'Overpoeke' bijvoorbeeld.

De noordwestelijke tak van de Oude Kale, die oorspronkelijk van Aalter kwam, had de naam Durme maar werd in de loop der geschiedenis herdoopt in 'Hooghe Caele'. Pas in het huidige Evergem dook de naam Durme terug op. Tot in het begin van de middeleeuwen liep de Kale-Durme via Wachtebeke en Lokeren naar de Schelde. Vanaf dan grijpt de mens in en vandaag kunnen we ons nog moeilijk voorstellen dat de Poeke en Oude Kale oorspronkelijk de bovenloop van de Durme vormden.

De naam 'Kale', écht een oudje!

Aan de waternaam 'Kalene' ligt een vorm 'ka(a)nle' ten grondslag, afkomstig van het Latijnse canalis. Kalene zou dan betekenen 'gegraven waterloop, kanaal'. Op sommige plaatsen spreekt men nog van een 'caeleke', verwijzend naar een gegraven afvoergracht.

De Kale is lang en kronkelig (foto: Ludo Goossens)

Het Kanaal Gent-Brugge, verbinding tussen twee rivalen

In de late middeleeuwen wilde Brugge een verbinding tussen de Brugse Vaart en de Leie. Gent had schrik om de winstgevende graanhandel met het noorden van Frankrijk te verliezen en vreesde voor watertekort. Dit leidde, samen met eerdere discussies tussen beide steden, tot een escalatie. Daardoor lagen de werken aan het kanaal zo'n 200 jaar stil.

De Sassevaart: verbinding kwijt

Gent zocht een betere en kortere weg naar zee. In de 16de eeuw werd de Sassevaart gegraven tussen Gent en de Westerschelde. Sindsdien watert de Kale-Durme af in deze vaart en verdwijnt de verbinding met de Durme.

Op naar Oostende

De oorlog in de Spaanse Nederlanden leidde tot een blokkade van de toegang van Gent naar de Westerschelde door de Hollanders. In 1604 werd beslist dat Oostende voor de Spaanse Nederlanden de nieuwe toegang tot de Noordzee zou worden. Tussen 1613 en 1623 gingen zo'n 5.000 Engelse arbeiders aan de slag tussen Oostende, Brugge en Gent. Ze kampeerden in hutjes langs de kanaaloevers. Het kanaal werd uitgegraven in de loop van de Zuutleie en de Hoge Kale en was in 1623 klaar. We kennen het nu als het huidige kanaal Gent-Brugge-Oostende.

Het Schipdonkkanaal, alias 'de Stinker'

Al heel lang had de streek tussen Deinze en Gent met overstromingen te kampen. Ook de vervuiling van het Leiewater door het roten van vlas zorgde voor overlast in de streek van Gent. In de periode 1847-1860 werd het Kanaal van Schipdonk gegraven als 'afleidingskanaal' tussen de Leie bij Deinze en Heist. Dat gebeurde deels in de loop van de Kale, tussen Nevele en Merendree, deels in de loop van de Lieve, tussen Zomergem en Moerkerke. Alleen al de werken aan de 'sifon', waar het kanaal onder de Brugse Vaart duikt, namen vier jaar in beslag! Men wilde immers niet dat het vervuilde Leiewater (zo zou de bijnaam Stinker ontstaan) richting Brugge zou lopen.

Handelswaar door de Kalevallei

Van in de vroege middeleeuwen was de Oude Kale belangrijk voor de handel tussen Nevele en Gent: via kleine bootjes werden landbouwproducten naar de stad gebracht en keerde handelswaar én mest terug naar het Nevelse. De beek werd verschillende keren verbreed en verdiept en zo geleidelijk aan gekanaliseerd. Uit geschreven bronnen blijkt dat de Kale onder meer in 1412 en 1438 werd geruimd om ze bevaarbaar te houden. Maar het mocht niet baten. In 1668 was de Kale zo vervuild dat zelfs kleine schuiten er niet meer konden op varen en op sommige plaatsen lag ze soms droog.

Tijd voor iets nieuws

Wellicht bleef die toestand zo tot in 1730 de burgemeesters en schepenen van Merendree en Vinderhoute een oproep deden om de Kale van Nevele tot in de Brugse Vaart te veranderen in een "nieuwen, grooteren waterloop". Pas in 1751-'52 werd de Kale verdiept en gereinigd tussen Nevele en Merendree. Deze 'nieuwe' Kale werd het Nevelsch Vaerdeken genoemd. Nog altijd zijn de sporen in het landschap te vinden: een smalle strook vochtig bos verbindt het Schipdonkkanaal met de Brugse vaart, waar de Grote Beek uit Hansbeke op de grens met Merendree uitmondt in de vaart.

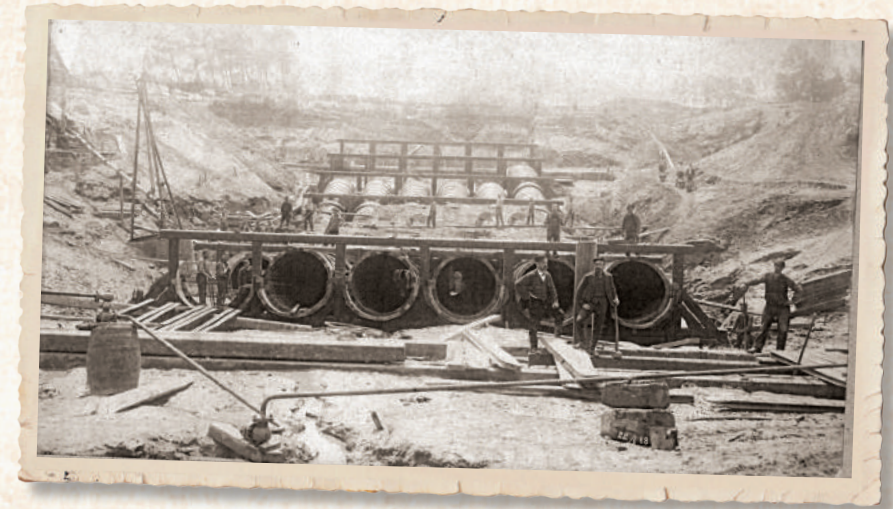
De huidige Kalevallei

De huidige Oude Kale die je ziet vertrekken aan het Schipdonkkanaal in Nevele is niet meer dan een veredelde gracht. Dat verandert totaal vanaf Merendree, waar de oorspronkelijke loop perfect bewaard werd tot in Vinderhoute.

Eeuwenlang was de landbouw aangewezen op handenarbeid, geassisteerd door paarden of ossen voor het zwaardere werk. Dit weerspiegelde zich ook in het gebruik van het buitengebied, zowel van de lage delen langs de beken en rivieren, als de hoger gelegen percelen in de Kalevallei. Lees het verleden in de Kalevallei: meersen en bulken wisselen er mekaar af, met op de hoger gelegen delen nog enkele goed bewaarde kouters. In dit gebied liggen heel wat mogelijkheden voor de natuur. Natuurpunt bezit en beheert er enkele waardevolle percelen die voor de landbouw weinig waarde hebben. Het gebied werd enkele jaren geleden toegankelijker gemaakt met enkele mooie wandel- en fietsroutes.

Natte meersen

Pal aan de beek liggen de meersen: laaggelegen grond die overstroomt in de winter en daardoor tot laat in het voorjaar moeilijk toegankelijk is. Synoniemen voor een meers zijn moeras, moer (in het Engels 'Marsh', in het Duits 'Moor'). Veel plaatsnamen wijzen daar nu nog op. Door het natte karakter zijn meersen een vrij open gebied en worden ze voornamelijk als hooiweide gebruikt. Na het hooien in juni worden ze begraaasd. In het verleden waren meersen bekend om hun plantenrijkdom: naast allerlei grassen gaven soorten zoals de gewone dotterbloem, pinksterbloem en echte koekoeksbloem kleur aan deze weiden. Zware bemesting deed de meeste soorten verdwijnen of drong hen terug tot de perceelsranden. Natuurpunt heeft enkele percelen in eigendom of beheer en probeert door een klassiek maaibeheer (zoals begrazing en kleinschalig machinaal maaien) de oorspronkelijke bloemenpracht te herstellen.

1888, bij de constructiewerken in Merendree voor het leiden van het Schipdonkkanaal onder de Brugse Vaart bij Schipdonk (fotoarchief Erfgoedcentrum Het Land van Nevele)

Bedreigde bulken

De iets hoger gelegen gronden werden ook in cultuur gebracht: afwateringsgreppels, loodrecht op de beek, zorgden voor een snelle afvoer van het water. Houtkanten en bomenrijen van wilg en els voorkwamen dat de oevers van de grachten afkalften. De bomen leverden brandhout en geriefhout: stelen voor een riek, wilgentenen om manden te vlechten, hout voor klompen. Voor vogels zoals steenuil of gekraagde roodstaart zijn het ideale broedplaatsen.

Bulken wijzen ook op een gewijzigde eigendom: waar veel meersen gemeenschappelijk gebruikt werden door verschillende boeren, gaven bulken aan dat ze door het afbakenen met bomen in privébezit waren. Bulken zijn als landschapselement bedreigd: veel boeren

worden oud en stoppen ermee. Brandhout en geriefhout zijn niet langer nodig. Houtkanten worden gekapt om grotere percelen (beter toegankelijk voor de grote landbouwmachines) mogelijk te maken.

Kale kouters

De plaatsnaam 'kouter' gaat terug op het Franse woord 'coultre' en vindt op zijn beurt zijn oorsprong in het Latijnse 'cultura': het is uitgestrekt akkergebied zonder bomen of houtkanten. Deze droge, hoger gelegen gebieden bestaan uit zandleem: vruchtbare grond én gemakkelijk te bewerken. Daarom was een afsluiting niet interessant en bleven deze percelen open. Reeds in de 10de eeuw sprak men van de Oostergemkouter in Merendree. De zo typische steilrand tussen de kouter en de meersen is nog zeer goed te zien in de Kalevallei.

Beleef het Meetjeslandschap van vroeger en nu

Zondag 9 oktober: Bogaardendag in Merendree

Ga mee op onze geleide wandeling in de buurt van de gemeentelijke boomgaard en maak in levende lijve kennis met het lange, kronkelige verhaal van de Kale.

Organisatie en info: www.RLM.be

Trefpunt: 13u, gemeentelijke boomgaard, Dopershoek Merendree

Contact: Dries Gryffroy, 09 371 84 33, natuurpuntderatel@telenet.be

Fiets en wandel

Natuurpunt vindt dat dit eeuwenoude landschap het verdient om bewaard te worden. Ontdek het gebied via twee wandelingen door het gebied of een fietstocht langs het Fietsnetwerk Meetjesland. Kaarten zijn verkrijgbaar in het Natuurpunt-secretariaat in het stationsgebouw van Eeklo en op enkele andere locaties. Lees meer op www.NPMeetjesland.be/natuurgebieden.

Het Meetjeslandschap vroeger en nu

Deze poster werd gemaakt in het kader van een subsidieproject bij Erfgoedcel Meetjesland. In totaal verschijnen **4 posters** gedurende 2016 en 2017. De poster is gratis verkrijgbaar (zolang de voorraad strekt) bij Natuurpunt en Partners Meetjesland (stationsgebouw Eeklo), info@NPMeetjesland.be, 09 377 93 00 en in het kantoor van Erfgoedcel Meetjesland (Pastoor de Nevestraat 8 in Eeklo).

